

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/326019801>

СЪЩНОСТ И ОСОБЕНОСТИ НА ИНОВАТИВНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ESSENCE AND CHARACTERISTICS OF INNOVATIVE ENTERPRISES

Conference Paper · June 2007

CITATIONS

0

READS

1,788

2 authors, including:

[Dimcho Dimov](#)

Technical University of Sofia

17 PUBLICATIONS 6 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

XII International Scientific Conference "E-Governance and E-Communications" [View project](#)

"Europe in my profession", Erasmus+, Jean Monnet project 587075-EPP-1-2017-1-BG-EPPJMO-SUPPA [View project](#)

СЪЩНОСТ И ОСОБЕНОСТИ НА ИНОВАТИВНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Невяна Танева¹, Димчо Димов²

Резюме: Докладът си поставя за цел изясняване същността и особеностите на иновативните предприятия. Въз основа на различни изследвания е анализирано състоянието на тези предприятия в страната и в Европейския съюз.

Ключови думи: Иновации, иновативно предприятие, иновативно МСП, Национална иновационна система.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Предприятията, за да оцелеят, за да бъдат конкурентоспособни, е необходимо непрекъснато да предлагат нови стоки и услуги на пазара, т.е. трябва да създават иновации. За постигането на тази цел те трябва да са отворени към новите изделия и услуги, новите методи за работа, новата техника и да са в състояние да възприемат и използват техните предимства. Насърчаването на иновационната дейност трябва да се превърне в основен елемент на политиката на съвременните предприятия. Това изисква формирането на благоприятни условия и провеждането на мерки, които да са насочени към стимулиране на създаването и развитието на иновативни предприятия, където да се разпространяват нови идеи и технологии и да се осигурява среда, в която предприятията да могат по-бързо да ги възприемат и да извличат полза от тях. Докладът има за цел да разкрие същността и основните особености на иновативните предприятия.

II. ИЗЛОЖЕНИЕ

Заключенията от срещата на Европейския съвет (ЕС) в Лисабон през 2000 г. насочиха вниманието на страните членки към пет приоритетни цели, които да стимулират развитието на ефективна общоевропейска иновационна система [4]:

- Сближаване на иновационните политики.
- Правна рамка, подходяща за иновациите.
- Насърчаване на създаването и развитието на иновативни предприятия.
- Усъвършенстване на ключовите взаимодействия в иновационната система.
- Общество, отворено към иновациите.

Обстановката за развитие на иновации в страните членки е различна и зависи от националната и регионалната политика (цел 1), от правната рамка (цел 2) и от равнището на възприемчивост на обществото към иновациите (цел 3). Затова е необходимо усилията да се насочат към създаването и разрастването на иновативни предприятия, които в условията на икономика, основана на знанията, имат решаващо значение (цел 3) за изграждането на системен модел на иновационната дейност чрез оптимизиране на връзките между участниците в иновационния процес (цел 4 и цел 5) [4]. От усъвършенстването на средата, в която се създават иновативни предприятия, до голяма степен зависи развитието на бизнеса в бъдеще.

2.1. Същност и особености на иновативните предприятия

Иновативното предприятие не представлява никаква определена организационно-правна форма на иновационната дейност, за която да са създадени правни норми в страната. Категорията иновативно предприятие е въведена у нас и в чуждестранната практика по-скоро, за да се отдели във всички сфери на икономиката специфичните субекти на дейност, представляващи онези сектори на индустрията, които изискват специални инструменти на управление и форми на държавна подкрепа.

Иновативните предприятия, като специфична организационна форма за иновационна дейност имат голямо значение както за развитието на икономиката на страната, така и за удовлетворяване на индивидуалните потребности на създателите на иновации, на авторите на изобретения и открития, на потребителите. Иновативните предприятия са ефективен инструмент за постоянно обновяване на всички елементи на производствените процеси, за осигуряване на висока конкурентоспособност на продукцията, дейностите и услугите. Те са способни много динамично и гъвкаво да реагират както на измененията в потребителското търсене, така и на новите предложения и перспективи, които се

1. Невяна Танева, Стопански факултет, Технически университет - София, катедра „Икономика, индустриален инженеринг и мениджмънт”, бул. „Кл. Охридски” № 8, e-mail: ntaneva@tu-sofia.bg

2. Димчо Димов, Стопански факултет, Технически университет - София, катедра „Икономика, индустриален инженеринг и мениджмънт”, бул. „Кл. Охридски” № 8, e-mail: ddimov@tu-sofia.bg

откриват в резултат на научните изследвания и разработки.

Като специфична форма за иновационна дейност, иновативните предприятия притежават някои от характерните признаци, които ги определят като такива. Независимо от характера, размера, научно-техническите направления и други особености на осъществяваната иновационна дейност, принадлежността на предприятието към категорията на иновативните е необходимо да се свързва със същността на извършваните услуги и дейности, вида на реализираната продукция и на използваните материални и трудови ресурси. Като характерни за иновативните предприятия могат да се посочат следните признаци:

- разработване и реализиране на пазара на нови продукти и технологии;
- висок дял на НИРД за създаване на нови конкурентоспособни продукти, дейности и услуги;
- значително влияние на иновациите, на новите изделия и прогресивните технологии в оборота и печалбата на предприятието;
- висок дял на инвестиции за НИРД и на свързаното с нея обновяване на производството в общата инвестиционна политика на предприятието;
- значителен брой на научни и инженерно-технически работници в общия брой на персонала в предприятието;
- значителен дял на научното и лабораторното оборудване и на оборудването за изпитване в основните фондове на предприятието;
- високо ниво на риск на изпълняваните проекти.

Посочените признаци нямат строго нормативен характер.

Според определението на Евростат за иновативни предприятия се считат тези, които предоставят на пазара нови или значително усъвършенствани иновационни продукти (стоки и услуги) и иновационни процеси, включително методи за извършването на услуги и начини за доставка на продукти. Посочено е, че иновационните продукти и процеси трябва да са нови за предприятията, но не е задължително да са нови за пазара [2].

Това определение е прието и от Националния статистически институт, въпреки че в някои случаи не дава възможност за реална интерпретация на значителна част от получената статистическа информация. Иновативните предприятия са различни по големина, характер на извършваната дейност и др., което оказва влияние върху същността и резултатите от провежданата иновационна дейност [2].

В определението на Евростат обаче, не се прави разлика между силата и значимостта на иновациите в

отделните предприятия, което не позволява да се сравнява иновативността им.

Тези недостатъци могат да се отстранят като се въведе съвкупност от критерии. Критериите е подходящо да се систематизират в групи, като участват с различен коефициент на тежест в общата оценка на иновативните предприятия. Те могат да се представят по следния начин [2]:

А. Критерии за оценка на резултатите от иновационната дейност на предприятието:

- относителен дял на иновационите продукти;
- експортна реализация на инвестиционните продукти;
- степен на защита на интелектуалната собственост на иновационите продукти;
- техническо равнище на продуктите;
- награди за иновации от национални и международни изяви.

Б. Критерии за оценка на иновационната дейност и потенциал на предприятието:

- относителен дял на разходите за НИРД;
- относителен дял на персонала, зает с НИРД;
- използване на съвременни информационни технологии и системи за управление;
- иновационно сътрудничество;
- финансиране от иновационни фондове.

Дейността на иновативните предприятия е разнообразна. Те внедряват научно-технически разработки, извършват изследователски разработки в областта на информационните технологии, икономическите изследвания, информационни и консултантски услуги, строително-монтажни работи, произвеждат екипировка, прибори, осъществяват настройка и ремонт на оборудване, изработват стоки за потребление и други и това може да се обясни като защитна реакция на нестабилната и неопределената околната среда.

В зависимост от характера на съчетаване на науката с производството могат да се обособят иновативни предприятия от научен, производствен и смесен профил.

Броят на етапите от иновационния процес, които се извършват в иновативното предприятие, до голяма степен определят пространствените му характеристики и вида на организационната структура. Предприятия, които обхващат само един етап от иновационния цикъл обикновено се специализират във фазата на сглобяване. Многоетапните иновативни предприятия най-често се специализират в тясна иновационна област и произвеждат уникална техника.

Освен специализирани иновативните предприятия са и диверсифицирани. Новите иновативни предприятия обикновено са тясно специализирани към създаването на една определена иновационна идея или продукт.

2.2. Същност и особености на иновативните МСП

Иновативните малки и средни предприятия (МСП) обикновено притежават пред големите предприятия предимствата, които са характерни за традиционните МСП.

Иновативните МСП са по-активни в иновационната дейност от големите предприятия и причините за това са много: първо - тясна специализация на научните изследвания или разработване на малък брой технически идеи; големите предприятия и техните лаборатории разработват едновременно няколко десетки и даже стотици проекти, за които са им необходими значителни материални и човешки ресурси, което довежда до увеличаване на разходите за НИРД (научноизследователска и развойна дейност); второ - МСП провеждат изследванията обикновено в началните етапи на иновационния процес, когато още не са необходими големи материални, човешки и организационни разходи; трето - МСП са по-заинтересовани от крайните резултати от големите предприятия.

В иновативните МСП резултатите от НИРД се внедряват по-бързо в производствения процес, по-ефективно и икономично се използват ресурсите, въпреки че сравнителната ограниченост на последните не позволява на малкия бизнес да се насочи към големомасабни проекти. Малкият иновативен бизнес влага в НИРД повече средства в относително изражение, отколкото големия. Иновационният климат в МСП е по-благоприятен от големите предприятия, които обикновено са организации с бюрократична структура. Иновативните МСП са по-гъвкави, по-инициативни, по-добре се приспособяват към динамично изменящата се външна среда.

В съвременните условия интегрирането на иновативните МСП с големите предприятия позволява обединяване на научно-техническата дейност, като контролът за нея обикновено се осъществява от голямата организация. Привличането на иновативните МСП като подизпълнители на големите предприятия позволява да се разшири и разнообрази производството с нови продукти, при намалени разходите, без за това да е необходима допълнителна работна ръка, в резултат на пълноценното използване на висококвалифицирания персонал на подизпълнителите, при по-ниско заплащане.

Малкият иновативен бизнес се стреми да осигури финансовото си положение от неочаквано възникване на проблеми от различно естество, поради което развива дейности в няколко направления.

В зависимост от вида на извършваната дейност иновативните МСП могат да се разделят на три групи:

- иновативни МСП, които извършват преимуществено НИРД, проектиране на иновации, създаване и разпространение на програмни продукти;
- иновативни МСП, които извършват услуги (посреднически, консултантски, обучаващи, обслужване на нова техника);
- производство на наукоемка продукция.

За разлика от големите, малките иновативни предприятия създават иновации, които не изискват значителни инвестиции и привличане на големи материални, трудови и енергетични ресурси.

Анализът на слабите и силните страни на малките иновативни предприятия показва, че те са най-ефективни в иновационноориентирани дейности, свързани със създаването и усвояването на нови изделия, технологии, материали, системи на мениджмънт, при въвеждане новия продукт на пазара и усвояване на нови пазари. Независимо от високия риск, на който са подложени в резултат на вероятностния характер на самите иновации, малките иновативни предприятия, в сравнение с големите предприятия, имат високи шансове за успех при следните условия:

- използване на стратегия, която е ориентирана към малки пазарни ниши;
- отсъствие на голяма конкуренция и сложни бариери на пазара;
- малка капиталоемкост на производството и реализацията на пазара;
- прилагане на резултатите от базови изследвания и разработки или постижения на граничните области на науката и техниката;
- възможности за преки контакти с потребителите;
- навлизане в бизнеса в началните фази на жизнения цикъл на иновацията;
- възможности за многовариантно използване на резултатите от разработките, прилагането им към различни условия, сфери, потребности;
- относително стабилни икономически условия на дейност.

2.3. Анализ на състоянието на иновативните предприятия в страната

По последни налични данни на Националния статистически институт дялът на иновативните предприятия в страната е 16,2% от общия брой действащи предприятия, като най-голям дял имат предприятията, които разработват продуктови иновации (44,8%) [3,6].

През последните години се забелязва увеличаване на иновативните предприятия, чиито най-голям относителен дял е в секторите на компютърните технологии, НИРД, инженеринга и финансовото посредничество. Дялът на предприятията в областта на компютърните

технологии, архитектурните и инженерните науки представлява 6,46% от общия брой предприятия в страната (39,9% от общия брой иновативни предприятия) [3]. Нисък е дялът на иновативните предприятия в секторите транспорт, складиране и съобщения (7,2%) и електроенергия, газ и вода (9,9%) [2].

Броят на иновативните предприятия в страната представлява около една четвърт от същия дял в ЕС. Като причини за отсъствието на иновационна дейност 22,7% от анкетираните предприятия посочват наличието на различни проблеми, които ги затрудняват, а 53,9% от тях отговарят, че тази дейност в съществуващите пазарни условия за тях не е необходима [3]. Това показва, че голяма част от предприятията не познават същността и значимостта на иновациите за осигуряване на тяхната конкурентоспособност.

В почти всички сектори на икономиката преобладават продуктите иновации. Процесни иновации се осъществяват едва в 7,3% от иновативните предприятия. Те преобладават в предприятията от добивната промишленост и в производството и разпределението на електроенергия, газ и вода. В ЕС дялът на процесните иновации, които осигуряват в по-голяма степен повишаване на конкурентоспособността на предприятията е по-висок.

В резултат на иновационната дейност за голяма част от предприятията се е увеличил асортиментът, предоставянето на нови стоки и услуги (42,7%) и се е повишило качеството на съществуващите продукти (45,5%). Разширил се е пазарният дял и навлизането в нови пазари (32,8%), увеличили са се производствените възможности на предприятията (23,3%) и се е понижила себестойността на предлаганите стоки и услугите (35,8%). Тези стойности се отнасят за преобладаващата част от иновативните предприятия в почти всички икономически сектори, с изключение на производството и разпределението на електроенергия, газ, вода, където основен резултат за най-голяма част от иновативните предприятия (61,6%) е снижаването на себестойността на продуктите, а само 7,7% от предприятията са излезли на пазара с нови стоки и услуги. Малък е относителният дял на иновативните продукти в общия обем на продуктите. За 12,4% от анкетираните предприятия този дял е до 5%, за 24,5% - от 5 до 10%, за 24,8% от 11 до 20% и само за около 14,5% от предприятията дялът е над 50% [2].

Резултатите от последния доклад на Световната банка за глобалната конкурентоспособност за 2006-2007 г. показват, че страната ни е влошила позициите си в глобален контекст по отношение на технологично развитие (68-мо място) и иновационен потенциал (87-мо място), като отново се отчита недостатъчно и ефективно взаимодействие между

основните звена на националната иновационна система [4]. Основното предизвикателство в това отношение е максимално резултатно обвързване на тези институции и организации и тяхното интегриране в европейската иновационна инфраструктура с цел постепенното прехвърляне на дейности и отговорности към частния сектор [4].

Равнището на сертифицираност и патентната активност в страната остават ниски. През 2003 г. броят на подадените заявления за български патенти на територията на ЕС е едва 4,3 на милион жители спрямо 136,7 за ЕС-25. В същото време, броят на защитените български патенти пред Американската служба за патенти и търговски марки е 0,5 на милион жители (52,7 за ЕС-25) [2].

Иновационната инфраструктура в страната все още е слабо развита. Малко са предлаганите иновационни услуги. Търсенето им също не е голямо, тъй като предприятията все още разглеждат иновациите като външен за тях процес и не чувстват необходимостта от използването на иновационни консултанти.

Съществува разминаване между търсенето и предлагането на висококвалифицирани специалисти. Дялът на учените в предприятията е изключително нисък, а в същото време в България се наблюдава значителен дял на учените в държавните изследователски институции и тази диспропорция постепенно трябва да се преодолява.

В резултат на организиране и провеждане на конкретни действия в областта на иновациите се предвижда повишаване на дела на иновативните МСП в общия брой на МСП до 20% през 2007 г., а през 2008 г. - 22% [2].

2.4. Анализ на състоянието на иновативните предприятия в ЕС

В европейските иновационни системи съществува положителното отношение към иновациите, но малко са предприятията, които разработват иновативни продукти, услуги и процеси, тъй като някои основни фактори за подпомагане на иновациите все още са недоразвити. Това не създава предпоставки за превръщане на европейската икономика в сила на световните пазари.

Около 51% от предприятията в производствения сектор и около 40% в сектора на услугите се определят като иновативни [2]. От тях продуктите, нови за пазара, представляват само около 7% от оборота на предприятията в Европа. Това показва, че независимо от важността и значимостта на иновациите за дейността на предприятията, приносът им за повишаване на конкурентоспособността на европейската икономика е незначителен. В резултат на това, не се реагира бързо на променящите се условия на пазара и не се създават радикални иновации (нови стоки и услуги на световно равнище).

Въпреки, че внедряването и усвояването на технологиите от МСП е приоритет на европейските националните иновационни политики, все още съществуват възможности за подобряване на тези процеси. За целта е необходимо да се задълбочат връзките на висшето образование с промишлеността, да се подобри сътрудничеството между университетите, изследователските институти и предприятията, което е все още слабо развито в повечето страни членки. Средно само около 13% от предприятията си взаимодействат с институциите, които изграждат европейските иновационни и изследователски структури [5].

В сектора на услугите (без информационните и комуникационните услуги) са необходими значително по-малко средства за научни изследвания и разработки, отколкото в производствения сектор. В сферата на услугите човешкият капитал е основният източник за генериране на иновации и замества научните изследвания. Затова усилията тук трябва да се насочат към образованието и опита и едновременно с новите технологии да се превърнат в основни елементи на европейската иновационна политика в областта на услугите.

III. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В теорията и практиката няма точно изразено мнение за същността и особеностите на иновативните предприятия. Посочените в доклада характеристики и признаци на тези предприятия имат за цел да подпомогнат специалистите в тази насока и изграждането на Националната иновационна система, където иновативните предприятия са основен градивен елемент. Безспорен е обаче фактът, че всяко предприятие от сектора на материалното производство и услугите (традиционен или нов), трябва да се стреми да стане иновативно. Затова са необходими опит, контакти с науката, достъп до финансирането, консултантските услуги и пазарната информация.

Управлението на иновативните предприятия е сложна дейност. То изисква прилагането на широка гама от специални знания и умения за оказване подкрепа на бизнеса. Затова създаването и развитието на иновативните предприятия трябва да се подпомага. Това налага осигуряването на среда, в която да има достъп до нови технологии, ноу-хау, рисков капитал, схеми за консултиране и иновативни структури на управление, като иновационни центрове, технологични паркове, клъстери. Усилията трябва да продължат да се насочват към изграждането на необходимата правна, фискална и финансова среда, която да благоприятства създаването и развитието на нови иновативни предприятия.

Използването на системния подход при иновациите, трябва да подпомогне ефективното

взаимодействие между предприятията и останалите участници в итеративния иновационен процес, за да се подобри достъпа им до капиталовите пазари, научноизследователските институции, консултантските услуги и технологичните пазари.

Анализът на състоянието на иновативните предприятия в българската икономика дава възможност да се дефинират необходимите мерки за преодоляване на изоставането и доближаване до средните европейски равнища. Конкретните действия и проектни инициативи следва да се изпълняват комплексно и да се насочат към всички участници в системата „бизнес - изследователски звена - учебни заведения - посреднически организации - представители на държавната и регионалната власт”.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Годишен доклад за състоянието и развитието на МСП в България, МИЕ, С., 2006.
- [2] Годишен доклад за състоянието и развитието на националната политика в областта на иновациите 2006 г., МИЕ, С., 2006.
- [3] Иновации БГ 2007, Фондация “Приложни изследвания и комуникации”, С., 2006.
- [4] Иновациите в икономиката, базирана на знанието, Комюнике на Европейската комисия до Съвета на министрите и Европейския парламент, МИЕ, 2001.
- [5] Лисабонска стратегия: Национална програма за реформи (2006-2009 г.), Агенция за икономически анализи и прогнози, 2007.
- [6] Национална стратегия за насърчаване на МСП 2007-2013.